

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MODERNLEŞMESİNİN KURAMSAL TEMELLERİNDEN BİRİSİ OLARAK KORPORATİZM

CORPORATISM AS ONE OF THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF TURKISH MODERNIZATION IN THE EARLY REPUBLICAN PERIOD

Mehmet Devrim TOPSES*

Öz

Türk modernleşmesine ilişkin araştırmalar, konuyu ekonomik ve sınıfsal temelleriyle birlikte çözümleyebildikleri zaman bilimsel bir niteliğe kavuşabilirler. Çünkü toplumsal yapının merkezinde ideolojiler, idealler ve inanış biçimlerinden önce madde vardır. Kişisel irade, gelenek ya da başka bir uygarlığa duyulan hayranlık modernleşme sürecinin şekillenmesinde etkili olabilir. Bununla birlikte toplumsal tarihi kişisel tercihler ya da gelenekle açıklayıp bırakmak yeterli değildir. Kişisel iradeyi ve geleneği biçimlendiren ekonomik ve sınıfsal unsurların keşfedilebilmesi gerekir. Bu makalenin amacı, erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecini sınıfsal bir temelde inceleyebilmektir. Türk modernleşmesi burjuvazinin öncülüğünde kapitalist bir toplum yapısına ulaşma yönünde gerçekleştirilen toplumsal değişim sürecidir. Burjuvazinin önceki dönemlerin feodal sınıflarıyla olan ekonomik ve siyasal mücadelesi, Türk modernleşmesine zorunlu olarak laik bir içerik kazandırmıştır. Diğer taraftan kapitalist toplum yapısının önündeki başka bir engel, köylülük ve işçilik gibi emeğe dayalı geniş toplum kesimleridir. Siyasal iktidarını erken Cumhuriyet döneminde ve sonrasında emeğe dayalı geniş toplum kesimlerinden koruma yönündeki çabaları, Türk modernleşmesinin korporatist niteliğini oluşturur. Türk modernleşmesinin günümüzdeki başarı ya da başarısızlıklarının nedenleri laik nitelikte oluşu ya da halk kültürüne yeni biçimler vermek istemesinden önce, burjuvaziye dayanan ve özel sermaye birikimini amaçlayan temellerinde aranmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Türk modernleşmesi, Toplumsal Değişme, Korporatizm, Tarihsel Materyalizm.

Abstract

The researches on the Turkish modernization can become scientific only when they can analyze the issue together with its economic and class foundations. Because, the material pre-exists the ideologies, ideals, and beliefs at the center of the social structure. The personal will, tradition or the admiration for another civilization can be effective in shaping the modernization process. However, it is not enough just to explain the social history with the personal preferences or tradition. The economic and class elements shaping the personal will and tradition should be explored. The purpose of this article is to examine the modernization process of the early Republican period on a class basis. The Turkish modernization is a process of social change into a capitalist society under the leadership of the bourgeoisie. The economic and political struggle of the bourgeoisie against the feudal classes of the earlier periods necessarily brought a secular content to the Turkish modernization. On the other hand, another obstacle to the capitalist society structure is the large segments of society based on labor such as the peasants and workers. The efforts of the Turkish modernization to protect its political power from the large segments of the society based on labor in the early Republican period and later constitute its corporatist character. The reasons for the success or failure of the Turkish modernization today should be sought in its foundations, which are based on the bourgeoisie and aim for the private capital accumulation, rather than its secular character or desire to reshape the folk culture.

Keywords: Turkish Modernization, Social Change, Corporatism, Historical Materialism.

1.Giriş

Toplumsal bir yapıdaki kurumsal örgütlenme biçimleri öncelikle ekonomik bir temele dayanmaktadır. Toplumsal normlar, siyaset ve dünya görüşleri kendi aralarında karşılıklı bir etkileşim içinde olmalarının yanında, üst yapısal açıdan bir özerklik oluşturabilir ve ekonomik gerçekliği etkileyebilirler. Bununla birlikte toplumsal yapının genel karakteri, ekonomik ve sınıfsal gerçeklik tarafından biçimlendirilmektedir. Maddi temellerin toplumsal bir yapıda belirleyici düzeyde bir ağırlık taşımasının nedeni, insanın biyolojik gerçekliğidir. Biyolojik ihtiyaçların karşılanması diğer tüm ihtiyaçlardan önce geldiği gibi, insanlar arasında bir dayanışma ilişkisi gerektirir. Tarihin ilk dönemlerinden başlayarak insanlar, doğanın zorlu koşulları karşısında yaşamlarını sürdürebilmek için başka insanlarla işbirliği yapmak zorunluluğunda olmuşlardır. Toplumsal örgütlenmenin söz konusu işleyiş tarzını henüz 14.

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

yüzyılda saptayan İbn Haldun (2013, 121) bu nedenle toplumun temelinde duygular, idealler ya da inançlar değil, madde olduğunu önemle vurgulamaktadır. İnsanlık tarihinde toplumsal örgütlenme, her zaman maddi işbirliği merkezinde gelişmiş, maddi temellerin nitel değişimine bağlı olarak yeni şekiller almıştır. Örneğin çok genel anlamda din, siyaset, aile, eğitim, insan ilişkileri, rol ve statü sistemleri gibi kurumsal ilişkiler ekonomik örgütlenme biçimindeki değişimlere bağlı olarak ortaya çıkmışlar ve yeni şekiller kazanmışlardır.

Çağdaş sosyoloji teorilerinde yadsınamayacak başka bir olgu, toplumsal bir yapının toplumsal sınıflardan oluştuğudur. Toplumsal sınıf, üretim ve bölüşüm ilişkileri karşısındaki konumları ve toplumsal çıkarları benzerlik gösteren yığınların oluşturduğu geniş toplumsal kategorilerdir. Örneğin tarih içinde özel mülkiyete dayalı bütün toplumsal yapılarda emek ve sermaye yoluyla geçinenler ayrı toplumsal sınıfları oluşturmuşlardır. Burada dikkat isteyen nokta, özel mülkiyete dayalı toplumsal örgütlenme biçimlerinde sınıfsal çıkarlar arasında ekonomik merkezli köklü uzlaşmazlıklar ve çatışmalar bulunmasıdır. Sınıflar, çok doğal olarak, içinde buldukları toplumsal örgütlenmenin genelini kendi toplumsal çıkarları doğrultusunda düzenlemeyi amaçlamaktadırlar. Toplumsal yapıdaki bütün kurumsal ilişkiler, düşünce ve idealler ise gerçekte toplumun köklerinden gelen sınıfsal karşıtlıklar içinde bir işlev görürler. Toplumsal yapı içinde sınıfsal karşıtlıkların belirleyici işlevini 19. yüzyılda bu şekilde saptayan Marks ve Engels (2018,52), böylece toplumsal bir yapının temelinde maddeyi gören İbn Haldun'dan daha geniş kapsamlı bir materyalist toplum çözümlemesine ulaşmışlardır. 20. yüzyılda ise Althusser (2014,12), bir toplumsal yapıda egemen ideolojinin oluşumu ve yeniden üretimi ile egemen sınıf arasındaki belirleyici ilişkiyi vurgulayan çözümlemelerde bulunur.

Materyalist yöntem anlayışına göre toplumsal bir değişim süreci, ekonomik ve sınıfsal temelleri ile birlikte incelendiği zaman gerçekten bilimsel bir yöntemle incelenmiş olur. Çünkü ideolojiler ve diğer kurumsal ilişki biçimleri ekonomik-sınıfsal gerçeklikten bağımsız olarak değil, bu gerçekliğin belirlediği üst yapı unsurları olarak toplumsal yapı içinde yer alırlar. Örneğin bir sosyal bilim çalışması için korporatizmin ne olduğu ve kimin tarafından savunulduğunun betimlenmesinden daha önemli konu, korporatizmin bir ideoloji olarak hangi sınıfsal yapının gereksinimlerini karşıladığının bilimsel olarak gösterilebilmesidir. Bu makalede, Türk modernleşmesine temel rengini veren korporatizmin dönemin ekonomik ve sınıfsal gerçekliğiyle bağlantısı kurularak incelenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesinin beslediği felsefi-kuramsal temellere yer verilecek, ardından söz konusu kuramsal temeller sınıfsal bir zemine oturtulacaktır.

2. Türk Modernleşmesinin Kuramsal Temelleri

Avrupa'daki modernleşme kuramlarının Türk modernleşmesine egemen olmaya başlaması başlıca iki akımla gerçekleşmiştir. Birinci olarak Cumhuriyet dönemi öncesi Türk modernleşme adımlarının genel savunucusu olan Jön Türkler, Antik Yunan felsefesinden kaynağını alan ve Avrupa'da 14. yüzyıldan başlayarak gelişen materyalist doğa ve toplum teorilerinden etkilenmişler ve onları Türkiye'ye aktarmışlardır (Mardin, 2014,19-21). Gerçekte materyalizm, burjuvazi ya da işçi sınıfı olsun, kendi dönemi içinde köhnemiş kurumsal yapılara karşı daha ileri bir toplum düzenini savunan yeni sınıfların felsefi dünya görüşüdür. Avrupa'da burjuvazi, 19. yüzyıldan önce feodal sınıflara karşı nasıl materyalizme sarıldıysa, sonrasında işçi sınıfı da burjuvaziye karşı tarihsel mücadelesinde materyalist tarih ve toplum felsefelerini öne çıkartmıştır. Yerli sermaye birikimini sağlamayı ve zaman yitirmeden kapitalist dünya sistemine katılmayı amaçlayan Türk modernleşmesinin, kendi önündeki feodal kurumsal engelleri aşmak için Avrupa'daki materyalist ve laik toplum teorilerinden beslenmesi son derece anlaşılabilir bir eğilimdir. Benzer şekilde Rousseau'nun Anayasacılık düşüncesi ya da John Locke'un mülkiyetin dokunulmazlığına yönelik temel ilkelerinin Türk modernleşmesinin felsefi temellerini beslemesi doğal karşılanması gereken bir olgudur.

İkinci kaynak olan korporatizm ise Türk modernleşmesine Durkheim'den etkilenen Ziya Gökalp tarafından aktarılmıştır. Gökalp'in uyuma dayanan mesleki bir işbölümü olarak tanımladığı "dayanışmacı solidarizmi"ne göre, sınıflar ve meslekler ulusal bir mefkûre (ulusal ideal-bilinç) ortaklığında birleşmelidir (Gökalp,2014,88-91). Korporatizme göre eğer paylaşılan bir mefkûre varsa, sınıfsal çatışmalar uzlaştırılabilir. Böyle bir kuramsal yaklaşım, toplumsal sınıfların varlığını kabul etmeyen, Türk kimliği üzerinden bir ulus devlet kurmayı amaçlayan ve kapitalizm yoluyla kalkınmayı planlayan Türk modernleşmesinin kuramsal temellerine son derece uygun düşmektedir. Gerçekten de Kemalistler, Cumhuriyet dönemi toplum yapısının oluşturulmasında Gökalp'in "dayanışmacı solidarizm"inden yola çıkmışlardır (Oran, 1997, 65; Yavuz, 2017, 170). Sınıfsal yapıları birbirini bütünleyen uyumlu yapılar olarak gören korporatizm Türk modernleşmesinin merkezinde öylesine geniş ve güçlü bir yer kaplamıştır ki, Parla (2009, 11)'nın çok yerinde saptamalarına

göre bugüne kadar sadece Marksizm karşıtı siyasi partilerin değil, kendilerini sosyal-demokrat olarak tanımlayan siyasi partilerin de benimsediği toplumsal ilkeler ve ön kabuller sistemini oluşturmaktadır. Öyleyse laik toplum teorileri ve korporatizmin, Türk modernleşmesinin erken Cumhuriyet dönemine kadar olan sürecine rengini kazandıran iki temel ideoloji olduğu söylenebilir. Ama belirtilmesi gereken daha önemli nokta, bu ideolojik çerçevenin sınıfsal temelleridir.

3. Sınıfsal Temelde Türk Modernleşmesinin İki Temel Karşıtlığı

Söz konusu kuramsal temeller, Türk modernleşmesinde sınıfsal bir zeminde kabul görmüşlerdir. Türk modernleşmesinin ekonomik ve sınıfsal temeli 19. yüzyıl için uluslararası çaptaki büyük burjuvaziye, sonrasında ise 20. yüzyılın başından beri gelişen yerli burjuvazinin toplumsal çıkarlarına dayanmaktadır. Laiklik, ulusal egemenlik, anayasacılık türünden modernleşme adımları, Avrupa tarihinde olduğu gibi, öncelikle ekonomik konumlarını yükseltmek isteyen ve yönetimde ayrıcalık savaşımı veren yerli ticaret çevrelerinin sınıfsal beklentileri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu açıdan bakıldığında resmi tarih görüşünün vurguladığı gibi, Türk modernleşmesinin Osmanlı toplumunda siyasal gücü elinde bulunduran feodal otoritelere karşı gerçekleşmiş olduğu savı ilkesel anlamda kabul edilebilir. Bununla birlikte Türk modernleşmesinin ikinci bir amacı, emek yoluyla geçinen daha alt sınıfları siyasal iktidardan kesinlikle uzak tutmak olmuştur. Feodalizmin köhneleşmiş kurumlarını yıkmayı amaçlayan Jön Türkler ve sonrasında Kemalistler, bu mücadele içinde ve Kurtuluş Savaşı'nda küçük üreticilik ve köylülük gibi geniş toplum kesimlerinin desteğini almak istemiş olsalar bile siyasal iktidarı onlarla paylaşmaya kesinlikle karşı çıkmışlardır.

Öyleyse Türk modernleşmesi anti feodal olduğu kadar, Parla (2009,56) tarafından vurgulanmış olduğu gibi anti Marksist'tir. Türk modernleşmesinin korporatist niteliği, onun Marksizm karşıtlığından ya da siyasal iktidarı alt sınıflarla paylaşmaya karşı duyduğu isteksizlikten ileri gelmektedir. Gerçekte toplumsal dayanışma olgusu, Marksizm'in de yücelttiği bir toplum amacıdır. Bununla birlikte korporatizm, toplumsal dayanışmayı maddi temellerden önce ve yalnızca "bilinç"le, örneğin "Türklük bilinciyle" (Gökalp, 2014,88) ele almasına karşın, Marksizm toplumsal dayanışma olgusunu maddi temellerinden yola çıkarak açıklamaktadır. Buna göre toplumsal bir yapıda gerçek bir dayanışma olgusunun gelişebilmesi, öncelikle toplumsal sınıflar arasında ekonomik ve siyasal eşitsizliklerin giderilmesi ya da toplumsal sınıfların tümüyle ortadan kaldırılmasıyla olasıdır. Korporatist ideolojiyi benimseyen erken Cumhuriyet dönemi, böylece Marksist yöntemi bütünüyle dışlayarak idealist tutumu öne çıkartmış, toplumsal-sınıfsal eşitsizliklere dokunmadan "ulusal bir mefkûre" yoluyla toplumsal sınıflar arasında bir dayanışma yaratmayı amaçlamıştır.

Korporatizmin 19. yüzyıl Batı toplumlarında gördüğü işlev yine Marksizm karşıtlığıdır. Bir toplum teorisi olarak ortaya çıktığı 19. yüzyıl, burjuvazinin siyasal egemenliğine karşı işçi isyanlarının ve toplumsal devrimlerin en sık görüldüğü tarihsel dönemdir. Bu dönemde Emile Durkheim tarafından savunulan korporatizm, Avrupa'da burjuvazinin siyasal iktidarını öncelikle işçi-emekçi sınıflarından korumayı amaçlamaktaydı. Sosyolojinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı bile burjuvazinin işçi sınıfı karşısındaki siyasal ve ekonomik amaçlarından bağımsız değildir. Örneğin Durkheim'in düşünsel temellerini ve metodolojisini belirlediği sosyoloji, Kızılcılık (2002,54) tarafından isabetle belirtilmiş olduğu gibi gerçekte kapitalizmin kuramsal güvenliğini sağlayan bir sosyal bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Toplumun parçaları arasında uyumu vurgulayan, devrim ve değişim gibi keskin değişim süreçlerine kesinlikle karşı çıkan yapısal-işlevselcilik, 19. yüzyıldaki klasik sosyolojinin temel yöntemi olmuştur. Avrupa'daki ideolojik gelişim süreçlerine benzer biçimde, Türkiye'de yerli sermaye birikimini amaçlayan Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesi de, sınıf mücadelesini vurgulayan ve emeğe dayalı sınıflar karşısında burjuvazinin siyasal iktidarını tehlikeye düşürebilecek Marksist teoriye engel olmak için korporatizmi benimsemiştir.

Türk modernleşmesi feodal kalıntı biçimlerine ne kadar karşıysa, eşdeğer biçimde emek yoluyla geçinen geniş toplum kesimlerinin siyasal yönetimine de karşıdır. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet dönemi, toplumsal nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan köylüler ve küçük üreticiler ile daha zayıf durumdaki işçilerin ekonomik ve siyasal konumlarında eskiye göre bir değişiklik getirmemiş, bu sınıfları içinde buldukları düşük sosyo-ekonomik ve siyasal konum içinde toplumsal bütünlüğe bağlamak istemiştir. Örneğin bu dönemde 1925 Takrir-i Sükun Kanunu, 1926 Borçlar Kanunu, , 1929 Ceza Kanunu ya da İş Kanunu gibi düzenlemeler işçi ve işveren arasındaki uyuşmazlıkların devletin hakemliğinde barışçıl yollardan çözülmesini öngörmüş, grevleri ve işçilerin siyasal örgütlenmelerini kesinlikle yasaklamıştır (Yavuz, 2017,162-165; Zürcher, 2017a, 295). Üstelik korporatizm, toplumun mesleki örgütlenmesinde emek yoluyla geçinenlerin de yer almasını öngördüğü halde, Makal (2018,86) erken Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesinde işçilerin korporatist örgütlenmesine bile izin verilmediğini ya da bu örgütlerin başlarına

ekonomiden anlamaz kişileri getirdiklerini ifade etmektedir. Gökalp'in Türkiye için öngördüğü korporatif şemasında yazarlar, askerler, avukatlar, tüccarlar, fabrikatörler, demirciler, terziler, fırıncılar, bakkallar ve kasaplar bulunmasına karşın işçiler ve köylüler yoktur (Parla, 2009,138). Bu durum, 20. yüzyılın başında Türkiye'de örgütlü bir işçi sınıfının bulunmayışıyla açıklanabilir. Ancak emek yoluyla geçinen çok geniş toplum kesimlerinin var olduğu ve bu kesimlerin ağır yaşam koşulları altında buldukları açık bir gerçektir.

Cumhuriyet döneminin modernleşme adımları ile emeğe dayalı geniş toplum kesimlerinin arasında ekonomik düzey ve siyasal katılım düzeyi açısından ucu bucağı kestirilemeyen bir uçurum bulunmaktadır. Savaştan çıkan bir ülkenin ekonomik açıdan zor durumda olduğu ve yoksulluğun bütün toplum kesimlerince paylaşıldığı gibi savların geçerli olması için bu dönemde yoksulluğun ve zenginliğin paylaşılması gerekirdi. Oysa Ahmad (2007,57), Yerasimos (1980,850), Çavdar (2003,182), Şener (2015,225), Findley (2011,275-278), Yavuz (2017,157) gibi araştırmacılar, Cumhuriyet döneminde emek yoluyla geçinen toplum kesimlerinin refah düzeyinin giderek düştüğünü, bu kesimlerin jandarmayla denetim altında tutulduklarını; büyük toprak sahipleri, bürokrasi ve ticaret burjuvazisi gibi "ayrıcalıklı" kesimlerin refah düzeylerinin ise giderek yükseldiğini, bu kesimlerin siyasal yönetimde giderek daha büyük ölçüde güç sahibi olduklarını ortaya koymaktadır. Alt sınıfların gönenç düzeyindeki küçülme sadece tarihçiler tarafından değil, Sabahattin Ali ve Yakup Kadri gibi gerçekçi edebiyatçıların öykü ve romanlarında da sıklıkla işlenmiştir. Erdem (2010) ise Cumhuriyet dönemi Türk modernleşme hareketinin önderliğini yürüten siyasi kadroların, Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak sola ve Marksizm'e yönelik güçlü karşıtlıklarını belgeleryle birlikte kanıtlamaktadır.

Böyle bir durumda, emeğe dayalı geniş toplum kesimleri açısından Osmanlı toplumsal yapısı ile erken dönem Cumhuriyet dönemi arasında devrimsel bir değişim değil, açık bir süreklilik bulunmaktadır. Süreklilik ve uyum, korporatizmin temel ilkesidir. Gerçekten de Başkaya (2015, 34) ve Parla (2009,171)'nin saptamalarına göre Türk modernleşmesinde inkılapçılık hiçbir zaman devrimcilik anlamında kullanılmamıştır. Türk modernleşme sürecini yöneten siyasi kadrolar, kendilerini devrimci olarak değil, inkılâpçı olarak tanımlamaktadırlar. Korporatist bir felsefeyi benimseyen Türk modernleşmesinde düzen ve birlik içinde uyumlu değişimler amaçlanmış, mülkiyet ilişkilerini kapsayan geniş çaplı değişimlere ise her zaman karşı çıkmıştır. Zürcher (2017b,10) ve Ahmad(2017,147) gibi araştırmacılar ise Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesindeki halkçılık ilkesinin, sınıf söylemi ve mücadelesine kesinlikle hayat hakkı tanımadığını, alt sınıflara geçmişe göre bir değişim izlenimi vermek için tasarlandığını ileri sürmektedirler. Halkı siyasal yönetime taşıyacak maddi içerikli köklü değişimler hiç gerçekleştirilmemiştir. Bu yaklaşımlar kabul edilecek olursa, korporatizmi benimseyen Türk modernleşmesinin en azından devrimci ve halkçı bir içerik taşımadığı kolaylıkla söylenebilir.

4.Sonuç

Makalede ortaya çıkan tabloya, Türk modernleşmesinin yalnızca sınıfsal bir içerikle çözümlenmesi sonucunda ulaşılabilir. Gerçekte Türkiye'de modernleşme kuramları iki farklı yöntem anlayışıyla incelenmektedir. Birinci olarak ve daha sık kullanılan Weberci yöntem, seçilen tarihsel dönemi yalnızca üst yapısal ilişki biçimlerinden yola çıkarak çözümlenmektedir. Örnek olarak Şerif Mardin, 19. yüzyıldan günümüze kadar uzanan Türk modernleşme tarihini gelenek ve modern değerler ya da Batı düşüncesinden etkilenen aydınlar ve halk arasındaki bir mücadele alanı olarak görmüştür. Bununla birlikte Mardin, geleneğin ve modern değerlerin beslendiği ekonomik-sınıfsal temellere önemsiz bir rol vermiştir. Geleneğin ve modernizmin hangi toplumsal sınıfları temsil ettiği açık değildir. Weberci yöntem anlayışına göre Türk modernleşme tarihindeki temel mücadele toplumsal sınıflar arasında değil, düşünce ve değerler arasında yaşanmaktadır.

Türk modernleşmesinin sosyolojik çözümlemesinde Weberci yöntem anlayışının çok sık kullanılması, gerçekte sosyolojinin kendisiyle ilişkilidir. Bilindiği gibi sosyoloji, 19. yüzyılda alt sınıflardan gelebilecek bir toplumsal devrim tehdidi karşısında, henüz yeni ortaya çıkmış kapitalist toplum yapısının korunmasını amaçlayan bir sosyal bilim dalıdır. Ekonomik ve sınıfsal değişkenlerin toplumsal yapıdaki belirleyici etkisi Weber, Comte ve Durkheim gibi ilk sosyologlarca reddedilmiş, toplumsal yapının bütün unsurları arasında düzeni korumaya yönelik uyumlu bir ilişki olduğu varsayılmıştır. Türk sosyologlarının herhangi bir tarihsel sürecin sosyolojik çözümlemesini yaparlarken Weberci ve yapısal-işlevselci bir yöntem anlayışı benimsemeleri, sosyolojinin kendisinden gelen egemen yöntem özellikleri nedeniyle anlaşılabilir bir durumdur. Bununla birlikte toplum tarihindeki herhangi bir tarihsel süreci ekonomik ve sınıfsal temelleriyle birlikte incelemeyi amaçlayan tarihsel materyalist yöntem anlayışı, sosyolojiden daha önce ortaya çıkmasına karşın sosyoloji içinde henüz kendisini kabul ettirememiştir. Günümüzde en temel sosyolojiye giriş

kitaplarında bile yöntem anlayışları tanıtılırken ağırlıklı olarak yapısal-işlevselcilik ve simgesel etkileşimcilik anlatılmaktadır. Materyalist yöntem anlayışına çatışma kuramları adı altında kısaca yer verilmekte, bu bölümlerde ağırlıklı olarak feminist teoriler anlatılmaktadır.

Türk modernleşmesine materyalist bir yöntem anlayışıyla bakıldığında ise ilgili tarihsel sürecin temellerinde fark edilmeyi bekleyen sınıfsal çekişmeler ortaya çıkmaktadır. Bu makalede, Türk modernleşmesinin öncelikle burjuvazinin toplumsal çıkarlarına dayalı olarak biçim ve renk kazandığı savı desteklenmektedir. Türkiye’de 19. yüzyılın sonlarından başlayarak gelişen ve çıkarları ticarete dayanan yerli orta sınıf öncelikle Tanzimat döneminden ekonomik düzenlemelerinden yararlanan daha büyük çaptaki uluslararası burjuvazinin ayrıcalıklarına karşı çıkmış, sonrasında kendi gelişimini engelleyen dinsel ve kişisel otoritelerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Türk modernleşmesinin laiklik, anayasacılık, hukuk devleti gibi ilkesel yenilikleri söz konusu mücadelenin yansımalarıdır. İkinci olarak Tanzimat’tan başlayarak gelişen ticarete dayalı orta sınıf, erken Cumhuriyet dönemi sonrası için siyasal-ekonomik ayrıcalıklarını emeğe dayalı geniş toplum kesimleri karşısında korumaya yönelecektir. 20. yüzyılın başında en geniş toplum kesimlerini oluşturan emeğe dayalı sınıfların örgütlenme açısından çok zayıf durumda oldukları kabul edilebilir. Bununla birlikte 20. yüzyılın başında üstelik Türkiye’nin hemen kuzeyindeki Rusya’da işçi ve köylü iktidarının kurulması bile söz konusu kaygılar için yeterlidir. Bu noktada korporatizm, Türk modernleşmesinin kapitalizme ve yerli burjuvaziye dayanan özünü alt sınıflar karşısında güvenceye almak ihtiyacının bir ürünü olarak savunulmuş, Türk modernleşmesinin günümüze kadar olan bütün karakterini belirlemiştir. Türk modernleşmesinin Cumhuriyet dönemindeki başarı ya da başarısızlıklarının söz konusu sınıfsal dayanakları içinde değerlendirilmesi, sosyal bilimler adına daha gerçekçi çözümler yapılmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2007). *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ahmad, F. (2017). “Cumhuriyet Türkiye’sinde Sınıf Bilincinin Oluşması” Quataert-Erick Jan Zürcher (der.), *Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 123-153.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çeviren: Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Başkaya, F. (2015). *Yeni Paradigmayı Oluşturmak*. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Çavdar, T. (2003). *Türkiye Ekonomisinin Tarihi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Erdem, H. (2010). *1920 Yılı ve Sol Muhalefet*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Findley, C.V. (2011). *Modern Türkiye Tarihi*. Çeviren: Güneş Ayas, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Haldun, İ. (2013). *Mukaddime*. Çeviren: Turan Dursun, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Karpat, K.H. (2006). *Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*. Çeviren: Dilek Özdemir, Ankara: İmge Yayınları.
- Kızılçelik, S. (2002). *Sefaletin Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Makal, A. (2018). *Ameleden İşçiye, Erken Cumhuriyet Dönemi Emek tarihi Çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2014). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marks, K. Ve F. Engels (2018). *Komünist Manifesto*. Çeviren: Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (1997). *Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Parla, T. (2009). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm*. İstanbul: Deniz Yayınları.
- Şener, M. (2015). “Burjuva Uygarlığının Peşinde”, Atılgan, G. ve arkadaşları (der.), *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Siyasal Hayat*. İstanbul: Yordam Yayınları.
- Yavuz, E. (2017). “Sanayideki İşgücünün Durumu”, Quataert-Erick Jan Zürcher (der.), *Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 155-195.
- Yerasimos, S. (1980). *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*. Çeviren: Babür Kuzucu, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2017a). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. Çeviren: Yasemin Saner, İstanbul: İletişim Yayınları
- Zürcher, E.J. (2017b). “Önsöz”, Donald Quataert-Erick Jan Zürcher (der.), *Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 7-11.